

UDK 821.163.6.09-1Prešeren F.
Aleksander Bjelčevič
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

JULIJA JE STOPILA V »CERKEV RAZSVETLJENO«: K ŽIGONOVIM RAZLAGAM PREŠERNOVEGA SONETA JE OD VESEL'GA ČASA TEKLO LETO

Na vprašanje, kdaj se je Prešeren zaljubil v Julijo, so prešernoslovci dali različne odgovore: eni leto 1831, drugi pa leto 1833, kot je Prešeren zapisal v sonetu *Je od vesel'ga časa teklo leto*. Kdor zagovarja letnico 1831, mora razložiti, kaj pomeni sonetna zgodba o velikonočnem srečanju v Trnovem. Za mnoge je izmišljena petrarkistična zgodba, Avgust Žigon pa je l. 1906 predlagal, da sonet opisuje dva resnična dogodka: Prešeren leta 1833 oboja spomin na prvo srečanje iz leta 1831. Žigonovo tezo je prepričljivo kritiziral Kidrič, dokler ni 1939 Grafenauer zapisal, da je na velikonočno soboto cerkev zatemnjena in ne »razsvetljena«, kot piše v sonetu. To je bil ključni podporni argument Žigonovi tezi. Tu dokazujem, da se je Grafenauer zmotil.

Ključne besede: France Prešeren, Trnovo, velika noč, Avgust Žigon, Ivan Grafenauer

Prešeren scholars have provided different answers to the question of when Prešeren fell in love with Julija Primic. Some suggest it happened in 1831, while others believe it happened in 1833, following Prešeren's mention of that year in the sonnet "Je od vesel'ga časa teklo leto." Those who suggest the year 1831 must explain the meaning of the story in the sonnet about the Easter encounter in the Trnovo church. Many consider the Petrarchan story a fabrication. However, in 1906, Avgust Žigon wrote that the sonnet describes *two* actual events: In 1833, Prešeren revives the memory of the first meeting in 1831. Kidrič's convincing refutation of Žigon's idea stood until 1939, when Grafenauer noted that the church was darkened on Easter Saturday, and not "illuminated" (*razsvetljena*), as is written in the sonnet. This was a key supporting argument for Žigon's thesis. The author shows in the article that Grafenauer was mistaken.

Keywords: France Prešeren, Trnovo, Easter, Avgust Žigon, Ivan Grafenauer

1 Uvod¹

O katerih resničnih ženskah govorijo Prešernove pesmi, je bilo od nekdaj zanimivo vprašanje. Katere opevajo Julijo, katere pa druge ženske? Iz tega je rasel interes za datum, ko je Prešeren spoznal Julijo oz. se vanjo zaljubil. Prešeren sám datuma svojim znancem menda ni povedal oz. tega ne vemo. Sporočil pa ga je v sonetu *Je od vesel'ga časa teklo leto*; vsaj tako se zdi. Tam piše, da se je zaljubil na velikonočno soboto leta 1833 ob desetih dopoldne. Pogled na koledar pokaže, da je bil to 6. april. Ta datum pa je bil za mnoge sumljiv, mdr. zato, ker je enak datumu, ko se je v Lavro de Noves zaljubil Petrarka; Petrarka poroča, da se je zaljubil na velikonočni petek, 6.

¹ Za koristne informacije se zahvaljujem prof. Slavku Krajncu, Marinki Šimec Romih in predvsem prof. Francetu Dolinarju.

aprila 1327. Zato že od Levstika, Stritarja in Levca naprej ugibajo, kaj pomeni letnica 1833 v tem Prešernovem sonetu:

Je od vesel'ga časa teklo leto,
kar v Betlehemu angeljcov hozana
je oznanila, de je noč končana,
dvakrat devetsto tri in trideséto.

Bil vel'ki teden je; v saboto sveto,
ko vabi molit božji grob Kristjana,
po cerkvah tvojih hodil sim, Ljubljana!
v Ternovo, tje sem uro šel deseto.

Ternovo! kraj nesrečniga imena;
tam meni je gorje bilo rojeno
od dveh očesov čistiga plamena.

Ko je stopila v cerkev razsvetljeno,
v srce mi padla iskra je ognjena,
ki vgasnit' se ne da z močjo nobeno.

Sonet je bil prvič objavljen šele v *Poezijah*, datum nastanka je nejasen, ohranjena sta le cenzurna rokopisa in starejši prepis tuje roke, KIDRIČ (1925: 33; 1934/1978: 48 in 58) ga datira pred 1838, ko so bila čustva še živa, Slodnjak (1979) v leto 1839 po Julijini poroki, Žigon v leto 1845. V *Poezijah* stoji tik pred Sonetnim vencem (ki je prvič izšel leta 1834, nastal pa verjetno 1833),² zato je neimenovana ženska v sonetu po splošnem prepričanju Julija.

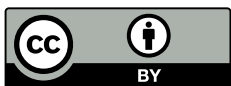
Na vprašanje, kdaj se je Prešeren vanjo zaljubil in kako razlagati datum v tem sonetu, so Levstik, Stritar, Levec, Žigon, Kidrič, Ivan Grafenauer, Slodnjak, Paternu, Vid Snój, Močnik idr. dali tri različne odgovore. (Janko Kos se ni izjasnil, Levstik leta 1859, SNOJ (2005: 84) in pogojno PATERNU (1976: 211, 244) pa vprašanje puščajo odprto. MOČNIK (2006: 142) pravi, da je neodgovorljivost pogoj za nastanek Julijinega mita.)

Prvi: Velikonočna sobota 1833 je pesniška izmišljotina: takrat se ni zgodilo nič. Gre za petrarkistični motiv oz. topos. K temu odgovoru se po MOČNIKOV (2006: 142) oceni nagiba večina, na primer Levec, Kidrič pred letom 1934, Slodnjak, Paternu.

Drugi: Velikonočna sobota 1833 je resnični datum, Prešeren se je res zaljubil na ta dan. Tako je mislil Levstik štiri leta pozneje (LEVSTIK 1863/1956: 228), tako Stritar 1866, Kidrič od leta 1934 naprej in po Kidričevem zatrjevanju večina dotedanjih komentatorjev.

Tretji: Velikonočna sobota 1833 je resnični datum, vendar ni dan zaljubitve, ampak dan obujanja spominov. Tako je trdil Žigon 1906. Prešeren se je v trnovski cerkvi v Julijo zaljubil že prej, verjetno 1831. Ker pa je velika sobota 1833 padla ravno na

² Po Žigonovem (ŽIGON 1906: 121–22) mnenju se datuma ne da ugotoviti, ker je Venec objavil v »nekakšni zasebni« prilogi *Illyrisches Blatt* brez datuma, ki bi po Kidričevem (KIDRIČ 1934b: 189) mnenju bil 22. 2. 1834 (KIDRIČ 1934/1978: 55: »za redni tisk v številki lista, ki je štel samo štiri strani, so bile štiri strani Sonetnega venca preobširne; a na list so bili Primičevi pač naročeni, torej priloga listu najprimernejša pot, da pride umotvor v roke adresatki«).

Petrarkov 6. april, je šel v Trnovo obujat spomine na dan, ko se je zaljubil. Sonet Je od vesel'ga časa teklo leto tako opisuje dva dogodka: na veliko soboto 1833 ob 10. dopoldne je Prešeren obiskal trnovsko cerkev (zgodba v kvartinah) in se tam spominjal svojega prvega srečanja z Julijo leta 1831 (zgodba v tercinah).

Leta 1939 je Grafenauer v kratki notici razložil, da je cerkev v soboto ob 10. uri zatemnjena in ne razsvetljena. To je zelo močen argument v podporo tezi, da Prešeren Julije ni spoznal leta 1833. Grafenauer je z njim hotel podpreti Žigonovo tezo in interpretacijo dotičnega soneta,³ lahko pa ga uporabimo tudi za podporo teze, da je leto 1833 petrarkizem.

PATERNU (1976: 211) pravi, da je »problem tudi ob novih močeh, ki so posegle vanj, ostal nedobojevan« in da »datiranje srečanja z razpoložljivimi dokazili ni rešljivo« (prav tam: 244). Grafenauerjev članek je, kot pred njim Slodnjak, spregledal. Zanimanje za ta sonet sta obnovila Rastko Močnik v monografiji *Julija Primic v slovenski književni vedi*, ki je Grafenauerjev argument nekako sprejel, in Zoran Božič, ki je novembra 2012 v forumski anketi spraševal po številu dogodkov v sonetu. Božiču sem odgovoril, da zgodovina liturgije kaže, da se je Grafenauer zmotil in da je bila cerkev sobotno dopoldne razsvetljena, ker se je bila sobotna vigilija vršila zjutraj in ne zvečer (kot se vrši danes in se je morda že leta 1939, ko je Grafenauer to pisal). — V pričujoči razpravi bom najprej prikazal problem in ponujene odgovore, v 4. poglavju pa pokazal, da se je Grafenauer zmotil.

2 Avtobiografskost Prešernovih pesmi

Tu je več vprašanj. Prvo, ali je pesnikova biografija za razumevanje pesmi sploh (še) pomembna? Ali je važno, na katere realne ženske referira, kdo je bil njegov navdih, kdaj pa gre za izmišljene like in izmišljeni lirski subjekt? Ne vedno, ne nujno, včasih pa.⁴ Obravnavani sonet je tipičen primer: brez poznavanja biografije ga ne moremo razumeti. Zato ni razloga, da biografijo iz literarne vede črtamo kar apriori. To vprašanje pa je tudi empirično: za koga je pomembno in koliko, lahko ugotovimo le s statistično raziskavo, recimo z (dobro) anketo med literarnimi zgodovinarji, sociologi, laiki itd. Skeptik naj premisli sledeče: Prešeren v Sonetnem vencu piše, da je cilj njegovih pesmi zbuditi narodno zavest in pomiriti spore med Slovenci, kar bo dosegel le, če ga bo naslovljenka ljubila. Ali se pomen Venca spremeni, če je navdihovalka resnična ali če je fikijska? Seveda se: ne le da je pomen bistveno drugačen, drugačna sta tudi smisel in pomembnost Venca. Na Prešerna bi gledali drugače, če bi mislili,

³ Grafenauer piše: »Dr. Avgust Žigon je [...] dokazal, da je Prešeren v sonetu [...] Je od veselga časa teklo leto mislil na dva dogodka, na obisk božjega groba v trnovski cerkvi na veliko soboto ob desetih leta 1833 in na prejšnje srečanje z Julijo na istem kraju (»tam«), ko je stopila v cerkev razsvetljeno [...] Kdor pa je kdaj obiskal v katerikoli cerkvi božji grob, ta ve, da je tedaj razsvetljeno samo najsvetejše v Božjem grobu in podoba ležečega Zveličarja, sicer pa je vsa cerkev zatemnjena, okna zastrta.«

⁴ Da ni pomembno, so očitali že Žigonu in Kidriču, na kar je Kidrič (1934/1978) odgovoril: »za estetsko vrednotenje (poudaril A. B.) Prešernovih ljubezenskih pesmi je sicer brezpomembno, kakšne lase je imela adresatka, za komentiranje celotnega pesnikovega dela, za komentiranje posameznih pesmi, za primerjanje sloga ljubezenskih pesmi iz raznih dob, a zlasti tudi za smiselno periodiziranje pesnikovega ustvarjanja pa vendar ni vseeno, ali vemo ali ne, v kakšnem razmerju je bil pesnik do povzročiteljice razpoložen in kateri dobi pripada realno razmerje.«

da so referentke izmišljene ali da je ljubezen do Julije namišljena in da je hvaljenje ljubljene ženske le trubadurska manira. Tu je drugače kot npr. z Levstikovimi ljubezenskimi pesmimi: Levstik ni kultni pesnik in Zidarjeva Tona ni slovenski mit.

Drugo, ali so in kdaj so lirski subjekt in ženske v Prešernovih pesmih resnične osebe?⁵ Misel, da niso, je že iz Prešernovih časov. KIDRIČ (1934/1978: 55) na podlagi pisma Čopovega brata piše: »vsi kranjski visokošolci na Dunaju so mislili, da je pesnikova Lavra imaginarna oseba. [...] Akrostih Sonetnega venca [...] je torej na vse strani učinkoval kot bomba«. Neavtobiografske so po KIDRIČU (1934/1978: 44–45) npr. šaljive romance Hčere svet, Učenec, Dohtar, »da pa je vsaka resna Prešernova ljubezenska konfesija vzknila iz misli na neko določeno osebo, o tem ne more biti dvoma.« Sem sodijo Ljubeznjeni soneti, Prva ljubezen, Gazele, Sonetni venec, deset povenčnih sonetov, Julija naj bi bila motiv tudi za Prekop, Neiztrohnjeno srce, Zdravilo ljubezni, Žensko zvestobo in Ribiča (KIDRIČ 1934/1978: 56–57), po letu 1840 je vsaj tri pesmi napisal eni od sester Podboj (Jerici ali Antoniji), namreč K slovesu, Ukazi, Sila spomina, morda Zgubljeno vero (Kidrič 1934/1978 in Kidrič 1935; Slodnjak 1979). »Ali je vplivala na pesnikovo občutje samo ena povzročiteljica ali jih je bilo več?« KIDRIČ (1934/1978: 37, 42–46) je za dobo do leta 1833, ki je najpoznejši možni Julijin datum, naštel kar nekaj potencialnih Lavr, torej žensk, ki mu ljubezni niso vračale (Prešeren je pel le o teh): v časovnem zaporedju so to Zalika Dolenc, Krištofbirtova Rezika, morda Micika Podboj in Jerica Rotar, od januarja 1832 neka Celovčanka in pa »neznana nam Ljubljancanka« (tu ni Gradčanke Klunove, saj ga je ta ljubila), Julija in na koncu ena od sester Podboj. Toda v središču prešernoslovskega zanimanja je vprašanje, katere pesmi so posvečene Juliji. (Julija kot največja slovenska literarna junakinja ne v *Slovenskem biografskem leksikonu*, ne v *Enciklopediji Slovenije*, ne v leksikonu *Slovenska književnost* nima svojega gesla.) Prešernoslovci so npr. o Ljubeznjenih sonetih soglasni, da niso Julijini, nesoglasni pa o Prvi ljubezni, Strunah, Dohtarju in zlasti o Gazelah, ki so bile objavljene v prilogi *Illyrisches Blatt* 13. julija 1833, tri mesece po Julijini veliki noči 1833. Juliji jih pripisujejo Žigon 1906, Slodnjak 1951, 1964, 1979 in Paternu 1976, Kidrič pa neki neugotovljivi gospodični. Za mit o Juliji pa je zaželeno, kot o Žigonovih in Puntarjevih prizadevanjih zajedljivo reče KIDRIČ (1934/1978: 37, 48), da bi čim več najboljših pesmi veljalo njej. Odgovor je odvisen od tega, kdaj je kaka pesem nastala oz. bila zasnovana in kdaj se je Prešeren zaljubil v Julijo. Če so bile Gazele zasnovane leta 1832, Prešeren pa se je v Julijo zaljubil 1833, potem niso Julijine.

Blažja oblika ideje o fikcijskosti je teza, da Prešeren Julije ni resnično ljubil. Za Stritarja je ljubezen do Julije simbol hrepenenja po idealnem človeku in svetu in v tem smislu »le poetiška fikcija« (tezo je naslonil na Prešernovo imitacijo Petrarke; prvi je pokazal tudi na zvezo s trubadurji). Pozneje mu je pritegnil LEVEC (1879/1965: 167) in dodal, »Prešeren je tedaj Julijo prve čase resnično ljubil, a to je bila najnedolžnejša najlepša, najvzornejša pesniška ljubezen«. Stritarjev pojem »poetiška fikcija« je nekoliko nejasen (o tem je pred sto leti pisal že Tominšek in nazadnje

⁵ Ni vsak lirski subjekt apriori fikcijski. Ta misel je najbrž izraz želje, da bi poezija dobila višjo »estetsko« vrednost, ki je gola avtobiografija menda nima. Vendar nič ne brani, da tudi piščevo osebno, biografsko izkušnjo razumemo parabolno/alegorično (literaturo večinoma dojemamo kot parabolo), torej kot primer univerzalne izkušnje.

Močnik 2006). Stritar pravi, da je »hrepenenje po izvoljeni devici simbol hrepenenja po nedosežnem idealu«, namreč idealnem človeku, idealni družbi, idealnem svetu. Vendar nadaljuje: »S tem pa nikakor nečemo trditi, [...] da bi si bil svojo ljubezen čisto izmislil v ta namen, da bi bil mislil na ideal [...] Prešernova ljubezen je morala imeti resnično podlago. [...] Neuslišano hrepenenje pesnikovo po devici, katere mu doseči ni moči, počasi se mu je razširilo v hrepenenje po idealu« (STRITAR 1866/1955: 26, 28–29). Nejasnost je v tem, da Stritar ne razloži, kako se ljubezen do ženske lahko pretvori v hrepenenje po običnih idealih? Kljub temu pa Stritar datumu 1833 verjame.

Tretje: kadar so ženske resnične, ali so resnični tudi vsi pesemski dogodki? Če je ženska v Gazelah Julija, potem to, da se ona z njim spogleduje, da vsi vedo za njegovo ljubezen, da pa ona ne verjame, da ga tercialke pri njej opravljajo ipd., najbrž ni res, ampak je izmišljeno; Gazele so namreč nastale 1832, o Prešernovem osebnem znanstvu z Julijo ni veliko prič, ni poznano, da bi svojo ljubezen razglasil. Sem spada tudi vprašanje, ali se je res zaljubil na velikonočno soboto 1833.

3.1 Letnica 1833 je zgolj petrarkizem (Levec, Kidrič, Slodnjak, Paternu)

Po neavtobiografski razlagi se na velikonočni 6. april ni zgodilo nič,⁶ Prešeren se je zaljubil že 1831, letnica 1833 je namig na datum, ko se je zaljubil Petrarka. PATERNU (1976: 122, 131) petrarkizem definira tako: »tri temeljne točke petrarkistične lirike so ženska čiste in vzvišene lepote, temeljni odnos do nje je čaščenje in oboževanje, toda njegova ljubezen ostane neuslišana in nesrečna«; k petrarkizmu sodi še določeno izrazje,⁷ sama sonetna oblika in do neke mere izmišljena čustva (radikalna oblika tega stališča je, da Prešeren Julije ni resnično ljubil, ampak si jo je izbral za petrarkistične potrebe).⁸ Na te reči je pomislil že LEVSTIK (1859/1956: 228): »S Petrarkom se je naš pevec rad primerjal in tudi v tem mu hoče biti enak, da se je njegovo srce vnelo, ravno ko Petrarkovo, na veliki teden. Ali je bilo to res ali samo izmišljeno, tega ne vemo.« K petrarkistični razlagi 6. aprila se nagibajo: implicitno LEVEC (1879/1965: 165 piše, da je Juliji pesnil že 1832), Levstik je nihal, leta 1859 »ne vemo«, leta 1863 pa Prešernu že verjame; nihal je Kidrič, ki je v letih 1925 in 1928 sprejel Žigonovo letnico 1831, zavrnil pa njegovo dvodelno razlago soneta⁹. Za petrarkizem se ogreva

⁶ Po Slodnjakovem mnenju naj bi si izmislil celo Trnovo, zaradi podobnosti z besedo »trn« (SLODNJAK 1979: 233).

⁷ KIDRIČ (1934b: 669) pravi »konvencionalni trubadurski aparat [...]: 'lica obledene', 'oči od spanja zapušene', 'solze', življenje brez 'veselja' in 'miru', 'obup', 'pesem žalostnih glasovi mili'«.

⁸ Takole je leta 1866 pisal Stritar: »Prešernova ljubezen je Petrarkova ljubezen; Julija je Lavra [...]. Enako sta se uboga pesnika zaljubila, enako ljubila, solzila se in zdihovala. Obe izvoljeni sta si bili drugega izvolili; proti drugim sta bili zgolj dobrota, njima pa trdosrečni, neusmiljeni; nista poslušali njunega zdihovanja, nista brali njunih pesmi.«

⁹ KIDRIČ (1925: 33) pravi, da Prešeren »ni mislil zajeti spomina dveh dogodkov [...] ampak je hotel po Dan-tejevem vzorcu proslaviti svojo ljubezen tudi s fiksacijo njenega začetka«: tu je omemba Danteja najbrž lapsus in je mišljeno »po Petrarkovem«. Dante v Vita nuova le bolj na splošno pove, da je Beatrice spoznal pri njenih devetih letih, Kidrič sam pa v članku o Danteju istega leta (KIDRIČ 1925b/1978: 145–47) pobija Puntarjevo prepričanje, da je Prešeren Danteja dobro poznal in se po njem zgledoval: »brez težkoče si predstavljamo, da je Prešernova ljubezenska poezija vzkliha od drugod in da je vsaj direktno ni pobudil Dante [...] Ne trdim, da bi Prešeren Danteja ne bil nikoli čital; zanikam pa, da bi bil Dante postal Prešernu kdaj posebno vabljev vzor«.

SLODNJAK (1951, 1964: 222, 1979: 233): »Da je postavil v sonetu Je od vesel'ga časa teklo leto začetek nesrečne ljubezni v leto 1833 in ne 1831, si razlagamo s tem, da se je Juliji šele tisto leto javno razodel s priobčitvijo Gazel kot ljubezenske poslanice«. Paternu sicer govori o nerešljivosti problema, a se v razlagi Gazel, nastalih 1832, nagiba k sklepu, da so namenjene Juliji (1976: 211–12), in v razlagi soneta Je od vesel'ga časa (1977: 33), da gre za petrarkistični topos.

Argumentov za take sklepe je več; noben ni povsem trden, vsota vseh pa je močna. Prvič, poleg imitacije imamo tudi številne direktne sklice na Petrarko v Prvi ljubezni, v sonetu Kupido! ti in tvoja lepa starka, v povenčnem Sanjalo se mi je, da v svetem raj, v Glosi.¹⁰ V Prvi ljubezni trenutek, ko se je zaljubil, primerja s trenutkom, ko se je Petrarka zaljubil v Lavro.¹¹ Drugič, problematična je tudi sama Petrarkova zgodba: že Stritar in Levec poročata, da literarni zgodovinarji sumijo v resničnost Petrarkovega 6. aprila: 6. aprila se je zaljubil, Laura je na veliki petek 6. aprila 1348 umrla,¹² na velikonočno nedeljo 8. aprila 1341 je bil kronan za *poeta laureatus*, povrhu pa leta 1327 veliki petek ni padel na 6. april ampak na 10. april.¹³

K temu dodajam še svoj argument: Pregled velikonočnih datumov v 19. stoletju pokaže, da se v času Prešernovega pesnjenja v letih med 1828 in 1844 edino leta 1833 velikonočno tridnevje suče okoli 6. aprila. Velika noč je namreč premični praznik, ki je odvisen od lune in je prvi teden po prvi spomladanski polni luni, zato variira od konca marca do konca aprila. V času Prešernovega življenja ni Petrarkov velikonočni petek nikoli padel na 6. april, pač pa v letih 1798, 1849, 1855, 1860. Velikonočna sobota je padla na 6. april razen leta 1833 le še 1. 1822, ko je imela Julija 6 let, in 1844; velikonočna nedelja je bila na 6. april resda leta 1828, toda Prešeren je leta 1828 prišel v Ljubljano šele jeseni. Če si je Prešeren velikonočni 6. april izmislil v petrarkistične namene, je imel na razpoložljivi zgoj leto 1833.¹⁴

¹⁰ Na Petrarko naj bi se po Slodnjakovem (1964) mnenju skliceval zato, da bi izobražencem svojega časa dokazoval, da je slovenščina dovolj kultivirana za visoko poezijo te vrste (»Die Tendenz unserer Carmina und sonstigen literarischen Thätigkeit ist keine andere als unsere Muttersprache zu kultivieren«, pismo Vrazu 5. julija 1837) in da so njegovi soneti primerljivi s Petrarkovimi.

¹¹ Tradicionalno velja, da je Lavro srečal na veliki petek. Dogodek opisuje v 3. in 211. pesmi zbirke *Canzoniere*. V 3. pesmi piše, da jo je srečal na dan, ko so bili sončevi žarki zatemnjeni od žalosti nad trpljenjem svojega Stvarnika (»Era il giorno ch'al sol si scoloraro/ per la pietà del suo factore i rai«, Gradnikov prevod »Bil dan je, ko je sončna luč zbledela«), s čemer meri na križanje, torej na veliki petek. V sonetu 211 in v avtobiografski notici v svoji kopiji Vergila (Francesco Petrarch & Laura de Noves, splet) je v uri in datumu še natančnejši; pravi, da jo je srečal ob prvi uri 6. aprila (»Mille trecento ventisette, a punto/ su l'ora prima, il dì sesto d'aprile«). Prva ura je ena od ur, ko so krščanski duhovniki molili breviri (nekoč so molili osemkrat dnevno ob urah, ki se imenujejo jutranjice, hvalnice, prva, tretja, šesta, deveta, večernice, kompletorij), prva ura je bila okoli 6 zjutraj. Maše na veliki v petek ni, nekoč pa so duhovniki breviri molili javno (JAKLIČ-VREČAR 1935: 183). Lavro je torej srečal v petek ob šestih zjutraj med brevirjem.

¹² Mimogrede: Prešeren je Julijo domnevno spoznal v soboto ob 10. uri in v soboto ob 10. uri je bil Prešeren tudi pokopan.

¹³ Tako kažejo tabele za preračunavanje preteklih velikonočnih datumov. Zakaj je Petrarka datum spremenil? Menda zato, ker je v njegovem času veljalo, da je bil Jezus križan 6. aprila leta 33, Petrarka je torej združil dva datuma (*Petrarch*, Wikipedia).

¹⁴ Hkrati je 6. april 1833 tudi številsko primeren: po starem prepričanju je bil Jezus namreč križan 6. aprila leta 33 (danes velja, da je bil križan 3. aprila; Humphreys 1983), torej ravno 1800 let prej. Oba, Jezus in Prešeren, sta bila stara 33 let.

3.2 V pesmi sta opisana dva resnična dogodka (Žigon)

Žigon (1906) je v sto strani obširni analizi iz vsebine pesmi, formalne zgradbe oz. arhitektonike, njihovih predelav, postavitve v *Poezije*, pa iz metaforike in čustev sklepal, včasih pa zgolj predpostavljal, da so določene pesmi zanesljivo posvečene Juliji. Tej predpostavki je sledilo raziskovanje korespondence med ljudmi širšega Prešernovega kroga in kroga okoli *Čbelice*, da bi ugotovil, kdaj so bile pesmi zasnovane, poslana v branje urednikom, cenzorjem ipd. S tem je zaljubitev v Julijo datiral v sredino leta 1831. Tako nekatere pesmi, nastale leta 1831, opisujejo še pretekle ljubezni, druge pa že ljubezen do Julije. Ljubeznjeni soneti iz let 1831–32 opisujejo stare ljubezni do njegovega tridesetega leta (5. sonet govori »že tridesetem letu prede Parka«), Prva ljubezen in Dohtar naj bi nastali 1831 (ker je bil cenzurni rokopis za *Čbelico III* pripravljen že konec leta 1831) in opisujeta novo ljubezen, Julijo (»prva ljubezen« ni prva kronološko, ampak v smislu 'glavna'). Nastanek Gazel datira v leto 1832¹⁵ in so torej Julijine. Po tej logiki je Prešeren Julijo res spoznal že leta 1831 in ne šele aprila 1833. Toda problematične so pesemske interpretacije: po čem sklepa, da so pesmi namenjene Juliji? Za Gazele pravi, da so po čustvovanju in hrepenjenju nedvomno Julijine, ker »res prejasno govori vsa njihova vsebina, čigave so«, »saj preveva vendar ista ljubezen te Gazele, ki polni Venec«, v 5. Gazeli je verz »de začne se leto starat' že v Serpani«, torej meseca julija; ker pa je mesec pisan v veliko začetnico, se tu že prvič pri Prešernu pojavi Julijino ime. Opis prvega srečanja v sonetu Je od vesel'ga časa teklo leto je podoben opisu v Prvi ljubezni iz 1831 (ker Prešeren tu v opombi citira Petrarkov 3. sonet »Era il giorno«, sklepa, da je Prešeren to žensko srečal v cerkvi), zato je ženska v Prvi ljubezni lahko le Julija. Tudi šestnajstletnica iz pesmi Dohtar, ki je nastala 1831, je Julija, ker ji je 1831 začelo teči 16. leto¹⁶ in ker Čop kot cenzor pesmi ni sprejel v *Čbelico III*, po Žigonovem zato, ker ni hotel, da bi jo Ljubljanci opravljali.¹⁷

ŽIGON (1906: 184 sl.) razlaga sonet Je od vesel'ga časa, da opisuje dva resnična dogodka: v tercini prvo srečanje z Julijo, kvartini pa dan, ko se tega spominja. Julijo je spoznal že 1831, ker pa se je leta 1833 primerilo veliko naključje, da je velika noč padla ravno na Petrarkov 6. april, je šel v Trnovo obujat spomine. Iz katerega motiva je Prešeren leta 1847 v *Poezije* pred Sonetni venec postavil pesem s sumljivim Pe-

¹⁵ Najprej pokaže, da so bile Gazele (*Illyrisches Blatt* 13. julija 1833) že pred 14. marcem 1833 in s tem pač že pred 6. aprilom 1833 v gradivu za IV. številko *Čbelice*. Iz tega, da Prešeren Gazel v naslednjih izdajah ni popravljaj (*Čbelica* IV 1834 in *Poezije* 1847), sklepa, da jih je dodeloval daljše obdobje pred marcem 1833, torej že 1832. Kidrič je Gazele postavil v prvo polovico 1832, Slodnjak pa v drugo polovico 1832.

¹⁶ Gre za zanimivo spremembo v štetju let: danes je šestnajstletnik tisti, ki je že praznoval 16. rojstni dan; takrat pa tisti, ki je s 15. rojstnim dnevom stopil v šestnajsto leto. Julija je maja 1831 praznovala 15. r. d. in stopila v šestnajsto leto. O šestnajstletnicah Prešeren pravi: »Je v šestnajstem, mislim, letu / se možiti še prekmalu; de te ljubiti' ni prezgodaj, / tvoji mi pogledi pravjo«; tudi Bogomila je stara šestnajst, Petrarkova Lavra naj bi se poročila pri petnajstih. V trenutno veljavnem zakoniku cerkvenega prava v členu 1083 piše, da se ženska lahko poroči pri štirinajstih, moški pa pri šestnajstih.

¹⁷ Kidrič je Dohtarja zavrnil s trditvijo, da je bila Ljubljana pač polna šestnajstletnic in da so mnoga dekleta, ki jih je Prešeren pogledoval, štela šestnajst, ko jih je spoznal: Krištofirtova Rezika leta 1828, Mici Podboj leta 1830, Rotarjeva Jerica 1831 (KIDRIČ 1934/1978: 46), Jerica Podboj 1840, Fani Črne 1842 (Kidrič 1935).

trarkovim 6. aprilom 1833? Zato, da bi obvaroval že poročeno Julijo pred ponovnim obrekovanjem in da se ne bi zameril njenemu uglednemu možu Scheuchenstuelu, saj je ob izhajanju *Poezij* že šestič prosil za advokaturo. Zato je v *Poezijah* najprej spremenil akrostih Magistrala v SRIMICJVISZLJI.¹⁸ Potem pa je pred Venec in za drugim ženskam posvečenimi Ljubeznjenimi soneti postavil še ta sonet, ki namiguje, da je ne le Venec, ampak vsa njegova ljubezenska poezija le poetiška fikcija, le »Petrarkova ljubezen in poezija – v slovenski besedi« (ŽIGON 1906: 200).

3.3 Leto 1833 je resnični datum (Levstik, Stritar, Kidrič)

Nekaj let pozneje je Kidrič (1934/1978) svoje stališče spremenil. Zdaj je zavrnil ne le Žigonovo realistično, a dvodelno interpretacijo soneta. Zavrnil je tudi leto 1831 in se zavzel za leto 1833. Žigonu je očital, da je kljub temeljitemu biografskemu raziskovanju gradil na interpretacijah pesmi, na duhu pesmi, kjer je predpostavil to, kar bi moral šele dokazati. Kidrič je raziskal Julijino pojavljanje v javnosti in prišel do sklepa, da je 6. april 1833 resnični datum.¹⁹ Leta 1831 in vse do 30. maja 1832 je Prešeren najbrž ni srečal, ker je šele maja 1832 praznovala 16 let (rojena 1816), do takrat pa dekleta niso smela na ples in v gledališče (KIDRIČ 1934/1978: 52). Pa tudi sicer je bil Prešeren do poletja 1832 povezan z Gradčanko Klunovo in pozimi 1831/32 celo hkrati zaljubljen v neko Celovčanko, ko je gori delal odvetniški izpit. Nadalje Julija tudi od 28. marca 1832, ko ji je umrl brat, do 28. marca 1833, ko je teklo uradno žalovanje, ni smela na zabave in gledališče. Smela pa je na sprehode in v cerkev, najbrž vedno v spremstvu mame. Iz tega Kidrič sklene: »ker nam več razlogov brani zavreči realistično razlago soneta Je od vesel'ga časa teklo leto, moramo pesniku verjeti, da gre za slučajno srečanje na veliko soboto, t. j. 6. aprila 1833. Vznik nove ljubezni se torej ni pripravljaj ob daljšem poznavanju in sobesedovanju, ampak pesnik se je zaljubil na prvi pogled« (KIDRIČ 1934/1978: 54).

V Kidričevih datumih so opazni prosti termini, ki dopuščajo, da bi Julijo srečal že prej, saj v tem času pač ni bila zaprta v hišo. Če je ni srečal na plesu, jo je lahko, kot ironično piše ocenjevalec Žigonove razprave, »morebiti že l. 1831 v Zvezdi« (cit. po MOČNIK 2006: 141). Ali pa v cerkvi. Ker je v cerkev hodil redko, saj ni bil ravno oficialni vernik, jo je lahko srečal le na kak praznik (saj piše o »cerkvi razsvetljeni«). To pa so poleg velike noči še božič in binkošti (50 dni po veliki noči), kvečjemu še sv. Rešnje telo, in sicer je teh datumov osem: velika noč 1831, binkošti 1831, sv. Rešnje telo 1831, božič 1831; velika noč 1832, binkošti 1832, sv. Rešnje telo 1832, božič 1832. Vendar trnovska cerkev ni bila Julijina župna cerkev, zato so ti datumi pogojni.

¹⁸ Prešeren je namreč dal natisniti dvoje izvodov svojih *Poezij*: v tistih za prijatelje je *Magistrale* z Julijinim imenom, kot je bilo ob prvem natisu. V uradnem je v *Magistralu* akrostih spremenjen (le tu, v 14 sonetih pa ne), kar vemo mdr. iz Prešemovega pisma Vrazu 5. februarja 1847, ko mu pošilja dva različna izvoda *Poezij*: enega za Vraza in enega za bralno društvo; izvoda se ločita po akrostihu v *Magistralu*.

¹⁹ Tako naj bi po Žigonovem in Kidričevem (1934/1978) zagotavljanju sonet brali skoraj vsi prešernoslovci do Žigona 1906, najprej Levstik leta 1863 in Stritar leta 1866, pa recimo Tominšek leta 1905 in 1908.

3.4 Grafenauer: Cerkev je v soboto zjutraj vendar temna

Možnosti, da bi jo srečal pred aprilom 1833, torej obstajajo. Dober argument v to smer bi dobili, če dokažemo, da sonet opisuje dva dogodka, kot je trdil Žigon. Tri leta za Kidričem, leta 1939, je to poskusil dokazati Grafenauer: trdil je, da je na velikonočno soboto ob desetih dopoldne cerkev zatemnjena in Julija enostavno ni mogla »vstopiti v cerkev razsvetljeno«. Cerkev je temna zato, ker so sveče takrat, ko se obiskuje božji grob,²⁰ zaradi žalovanja ugasnjene, razsvetljeno je »samo najsvetejše v Božjem grobu in podoba ležečega Zveličarja, sicer pa je vsa cerkev zatemnjena, okna zastrta«. 6. aprila 1833 ob desetih Prešeren Julije ni videl, ker je v cerkvi ni bilo. Verza »Ko je vstopila v cerkev razsvetljeno, / V srce mi padla iskra je ognjena« ne moreta kazati na velikonočno soboto ob desetih dopoldne, ampak kažeta na »prejšnje srečanje z Julijo na istem kraju«.

Če je Grafenauerjeva trditev resnična, iz nje sledi, da Prešeren Julije ni spoznal aprila 1833. Zato mi je nenavadno, da sta ga spregledala ali ignorirala tako Slodnjak kot Paternu, saj podpira tudi njuno tezo o izmišljeni, petrarkistični naravi tega datuma. Predpostavimo, da drži, da je cerkev ob deseti uri temna. Iz tega sledi, da ni mogoče, da bi bila Julija v soboto v razsvetljeni cerkvi. To pomeni dvojce: a) da je Prešeren leta 1833 v Trnovem sam in obuja spomine ali pa, b) da je zgodba o prvem srečanju leta 1833 neresnična iz nekega drugega razloga: ker je izmišljena, ker je petrarkizem. Mislim pa, da Grafenauerjeva trditev, da je cerkev v soboto dopoldne zatemnjena, ne drži.

4 Cerkev je bila 6. aprila 1833 ob 10. uri dejansko razsvetljena

Kakšno je bilo leta 1833 obredje velike sobote in kakšna je bila ob 10. uri cerkev, svetla ali temna?

4.1 Da bi lažje razumeli pojem božji grob in Grafenauerjev argument, na kratko pogledajmo obredje velikega tedna. Osnova zanj je evangelijska pripoved, da je bil Jezus v četrtek po zadnji večerji izdan, v petek križan, v soboto je ležal v grobu in nekako iz sobote na nedeljo vstal iz groba. Cerkveni obredi teh štirih dni so se v zgodovini nekoliko spreminjali, v bistvenem pa ne. Opis obredja povzemam po liturgičnih priročnikih iz 19. stoletja (Lesar 1863, Voh 1878), torej iz približno Prešernovega časa (starejših slovenskih knjig nisem našel) in iz časa, ko je Grafenauer napisal svojo raz-

²⁰ Zakaj bi Prešeren in Julija obiskovala božje grobove? Za Julijo je namig dal Ivan Sivec v romanu o Juliji (2006), da sta z mamom obiskali več božjih grobov zato, da bi dobili odpustke. To je bila v 19. stoletju in še pozneje utečena praksa (gl. *Ablässe der katholischen Kirche*, splet, za prakso v 20. stoletju pa letnik časopisa *Bogoljub*). Odpustek ni odpuščanje grehov, to dobi kristjan pri spovedi; odpustek je spregled pokore, ki se mu pri spovedi naloži; kristjan odpustek dobi, če opravi kako dobro delo ali pobožnost. Razen zase pa ga lahko dobi tudi za mrtve, npr. svoje bližnje, ker se jim s tem skrajša bivanje v vicah. To morda razloži, zakaj jo je srečal v Trnovem, ne pa npr. v stolnici ali pri frančiškanih na Tromostovju, do koder je imela od doma iz Kapucinskega predmestja št. 43, današnja Wolfova 6, dobesečno korak (KIDRIČ 1934/78: 50). Julija je najbrž šla k jutranji vigiliji v domačo cerkev, na božji grob pa potem drugam. Ženski sta odpustek najbrž rabili za pokojnega Julijinega očeta in Julijinega brata. Prešeren pa odpustkov ni rabil, ker sam k spovedi ni hodil, zato tudi pokore ni prejemal, tudi za starša jih ni rabil, ker sta bila še živa.

lago (Jaklič-Vrečar 1935 in Ušeničnik 1945), potem iz obrednika *Rituale labacense* iz 1706 in iz rimskega misala *Römische Messbuch* 1937 (potrjen 1926).

Med četrtkovo večerno mašo mašnik v sprevodu prenese dve hostiji, ki sta Jezusovo telo,²¹ na stranski oltar. Med petkovo »suho mašo«²² eno zaužije, drugo vrne na stranski oltar. Stranski oltar simbolizira Jezusov grob oz. božji grob (*sanctum sepulchrum*), petkov prenos hostije pa Jezusov pogreb. Hostija v božjem grobu bo v soboto izpostavljena češčenju.²³ V petek se monštranca s hostijo zagrne, ker se v petek Jezusovo telo ne sme častiti: časti se ga lahko šele v soboto. In o češčenju Jezusovega telesa v božjem grobu govori Prešeren. V petek po suhi maši se sveče (in električne luči) v cerkvi ugasnejo, okna zagrnejo, Jezus, luč sveta, je umrl.²⁴ Sveča sveti le pri grobu: »Zunaj božjega groba v cerkvi nobena luč ne gori« (LESAR 1863: 73).

Sveče (in luči) se znova prižgejo med sobotno vigilijo; cerkev postane razsvetljena, kot piše Prešeren. Hostija pa ostane v božjem grobu tudi še po vigiliji. Svečano se izprazni pozneje, med vstajenjskim obredom, ko se jo odnese nazaj na glavni oltar. Vstajenjski obred je bil v Prešernovem času v soboto zvečer ali v nedeljo zjutraj (VOH 1878: 64).²⁵ Češčenje božjega groba torej poteka od sobote zjutraj do vstajenja. Kdor torej stopi v cerkev v soboto *pred* vigilijo, stopi v temno cerkev. Kdor vstopi *med* vigilijo ali *po* njej, stopi v svetlo cerkev.

Od tega, ob kateri uri se je vršila sobotna vigilija oz. do kdaj je bilo v cerkvi temno, je odvisna interpretacija verza »ko je stopila v cerkev razsvetljeno«: ali je bila cerkev v soboto ob 10. uri razsvetljena ali zatemnjena? Če je bila vigilija npr. ob 8.00 zjutraj, potem da sta Prešeren in Julija v cerkev prišla *po* vigiliji in jo našla razsvetljeno.

Ključno za razumevanje pesmi in Grafenauerjeve pripombe je torej sobotna vigilija.²⁶ Vigilija se začne z blagoslovom novega ognja (ponovno rojstvo luči, *Lumen Christi*, ki je odrešenje vernih). Ministrant zunaj pripravi ogenj, duhovnik prižge svečo, sledi procesija, med katero se postopoma prižigajo ostale sveče, tj. trirgeljne, velikonočna sveča in šest sveč na oltarju, potem pri krstilnici in v svetilnici. Cerkev postane svetla, razsvetljena. Sledi blagoslov krstne vode in za tem maša. Danes je vigilija v soboto zvečer. Toda v Prešernovem času je bila v soboto zjutraj še pred 10. uro. Grafenauer se je motil, ko je trdil, da je bila luč le pri božjem grobu, sicer pa temno.

²¹ Posvečena hostija ni *simbol* Jezusovega telesa, ampak *je* njegovo telo, ker se med posvetitvijo bistvo kruha spremeni v bistvo Jezusovega telesa.

²² Suha maša je maša s prejšnji dan posvečenima hostijo in vinom.

²³ Sobotno češčenje božjega groba ni predpisan običaj, ampak ljudski. Obredniki (npr. *Rituale labacense* 1706: 307) zapovedujejo, da v četrtek mašnik posveti dve hostiji; eno od teh odnese na stranski oltar v božji grob in jo zaužije v petek, zato se grob razdre že v petek. V nemških deželah in s tem pri nas je posvetil tri hostije in tretja je ostala v grobu do vstajenja (JAKLIČ-VREČAR 1935: 186).

²⁴ »Sveče na oltarju se ne prižgejo in v svetilnici se luč ugasne, v znamenje, da je ta dan luč sveta tako rekoč ugasnila« (LESAR 1863: 70–71).

²⁵ Od vseh priročnikov za liturgiko glede ure obreda izstopa Murščevo *Bogočastje* (1850). Ta pozna le en obred: blagoslov ognja je združen z vstajenjsko mašo, ki se vrši zvečer. Torej bi bila cerkev temna do večera. A *Bogočastje* je izšlo v Gradcu, kjer je bil Muršec od 1839 do 1851 veroučni učitelj. Možno, da je opisal prakso v Gradcu.

²⁶ Vigilije so večerne oz. nočne molitve (to niso večerne maše), ki se vršijo pred večjimi prazniki. Tudi sobotna jutranja vigilija je bila sprva ponoči.

Odkod negotovost okoli ure velikonočne vigilije? Ker se je skozi zgodovino predstavljala iz večera proti jutru in spet nazaj na večer. Do 7. stoletja je bila v soboto ponoči in je trajala do jutra, odtod ime *nox magna* oz. velika noč. Potem so jo prestavili na tretjo uro, v 13. stol. na opoldne in v 14. stol. na soboto dopoldne oz. zjutraj (UŠENIČNIK 1945: 235), kakor je ostala do reforme Pija XII. leta 1951, ki je vigilijo spet prestavil na zvečer. V Prešernovem času je bila torej dopoldne. Ampak ob kateri uri? Učbeniki liturgike in obredne knjige tega ne povejo. LESAR (1863: 13) govori o »veliki soboti dopoldne«, VOH (1878: 57) pa pravi »ob *določeni* uri, kadar je vse pripravljeno, gredo [...] ogenj blagoslovit«, kar pomeni, da je točna ura prepuščena posamezni fari.

4.2 Ker liturgični priročniki ne določajo ure, kdaj naj se vigilija vrši, sem pogledal v oznanilne knjige več župnij. Ker se v župniji Trnovo niso ohranile, sem v Nadškofijskem arhivu pregledal oznanilne knjige ljubljanske župnije Sv. Petra in župnije Sv. Jakoba za 30. leta 19. stoletja (za ostale župnije ni starih oznanilnih knjig). V oznanilni knjigi Sv. Petra za leta 1831, 1832, 1833 in 1834 piše vedno enako:

Sabato Sancto 8^{mal} Benedictis Ignis – Cerci Paschalis fontis baptismalis deinde Sacrum Cantatum. A meridiam ante horam 3^{iam} Benedictio Agni paschalis in Bisovik. Hora 5^a Vespere. Matutinum translatio Ss^{mi} ad altare maius et Tedeum. Hodie ad 8 Dominica Resurrectionis D. N. J. Christi.

Torej: v soboto ob 8^{ih} je blagoslovitev ognja in nato blagoslov krstilnika. Popoldne blagoslov velikonočnega jagnjeta v Bizoviku. Popoldne ob peti uri večernice. Med nočnim obredom (matutinum) prenos najsvetejšega telesa Jezusovega (Ss^{mi}) na glavni oltar. Sledi nedelja Jezusovega vstajenja.

Šentjaponske oznanilne knjige ne sežejo pred leto 1851. Za leto 1851 in za kasnejša leta pa je napisano enako kot v Sv. Petru, le da po nemško:

»Am Charsamstag um 8 Uhr fruh ist die Feuerweich und die Weiche des Taufwasser. Darauf das hochamt. Abends 6 Uhr ist den die Auferstehung mit der Tedeum.«

Torej: V soboto ob 8^{ih} zjutraj blagoslov ognja in blagoslov krstne vode. Sledi maša. Zvečer ob šestih je vstajenje.

France Dolinar mi je priskrbel podatek za stolnico Sv. Mihaela, citiram njegovo pismo:

V Prešernovem času so bili obredi velikega tedna *dopoldne*, kot tudi sicer vse maše in to zaradi evharističnega posta, ki je trajal od polnoči dalje. Žal nimam pri roki oznanilnih knjig župnije Ljubljana Trnovo, pač pa župnije Ljubljana sv. Nikolaj (stolnica). Vendar so bile ure velikonočnih obredov v Ljubljani večinoma usklajene. Na veliko soboto je bil najprej ob 5.30 blagoslov ognja, obredi pa so se začeli *navadno ob 8.00* (v stolnici zaradi molitve brevirja kanonikov na koru ob 8.45).

Povzetek: v stolnici je bila vigilija ob 8.45, v cerkvi Sv. Petra ob 8.00 in v cerkvi Sv. Jakoba ob 8.00. V nobeni od cerkva ni bila vigilija po 10. uri. Zelo malo verjetno, da bi bila trnovska cerkev izjema. Sklep: ob 10. uri je bila trnovska cerkev razsvetljena, ker je bila vigilija že mimo. Grafenauerjeva trditev, da je bila cerkev leta 1833 zatemnjena, ne drži.

5 Sklep

S tem dobijo vse besede v sonetu bolj enostaven smisel. »Ko vabi molit božji grob Kristjana« se nanaša na čas *po* vigiliji. Božji grob so laiki lahko častili le v soboto do prenosa hostije na glavni oltar. Če se je vigilija začela ob 8.00, so božji grob pač lahko častili šele po tej uri. Besede »v saboto sveto, / Ko vabi molit božji grob Kristjana« se nanašajo na sobotni čas med nekako 8.00 zjutraj in večerom, ko se je med matutinom Kristusovo telo preneslo nazaj na glavni oltar. Prešeren in Julija sta božji grob nedvomno lahko častila ob 10. uri v »cerkvi razsvetljeni«. Zato soneta ni nujno brati dvodelno.

Grafenauerjeva trditev, da Julija v soboto ob 10. uri ni mogla stopiti v razsvetljeno cerkev, je bila dober argument v podporo Žigonovi razlagi, da sonet prikazuje dva rešnična dogodka, in posledično dober argument, da je Prešeren Julijo spoznal že pred 1833. Če je cerkev temna, potem pač *nujno* velja, da Julije 1833 ni bilo v cerkvi. Zdaj vemo, da se je Grafenauer zmotil, njegov argument je padel. Ali ta neuspeh morda podpira drugi dve razlagi? Ne: ko se odslej odločamo med tremi možnimi razlagami soneta (dva dogodka, en dogodek, petrarkizem), se moramo odločiti med Žigonovim in Kidričevim dokaznim gradivom, slednji je zame prepričljivejši.

Ostane še vprašanje, zakaj se je Grafenauer kot katolik in zgodovinar krščanstva zmotil, trdeč, da je dopoldne luč le pri božjem grobu. Na to nisem dobil odgovora. Edini odgovor bi bil, da se je vigilija že v Grafenauerjevem času (Grafenauer je rojen 1880) prestavila na večer. Kaže, da se ni. Liturgični priročniki (Jaklič-Vrečar in Ušeničnik) in oznanilne knjige iz prve tretjine 20. stoletja kažejo, da je bila vigilija še vedno zjutraj. V Mengšu za leto 1906 piše: »V soboto se opravilo začne ob 7 uri. Najprej se blagoslovi ogenj, potem velikonočna sveča, krstna voda in k sklepu je péta maša. [...] Popoldne ob ½ 6 se bo obhajal spomin vstajenja N. Gospoda J. Kr. s slovesno procesijo.« Oznanilne knjige Sv. Petra v Ljubljani za 30-ta leta: »Na veliko soboto ob 6. blagoslov ognja, nato velikonočne sveče, krstne vode, ½ 8 slovesna sv. Maša.« Oznanilne knjige župnije Semič za 30-ta leta: »Vel. sobota ob 6h blagoslov ognja in krstne vode, potem sv. Maša. [...] Ob 8h zvečer pri božjem grobu 9. ura molitve.« Katere cerkve je obiskoval Grafenauer, ne vem.

VIRI IN LITERATURA

Compendium ritualis labacensis. Tergesti, 1771.

Oznanilne knjige župnije Sv. Petra v Ljubljani, Sv. Jakoba v Ljubljani, Sv. Mihaela v Mengšu in cerkve v Semiču. Nadškofjski arhiv v Ljubljani.

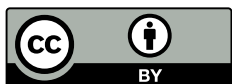
Rituale labacense. Labaci, 1706.

Rituale romanum usibus dioceseos labacensis accommodatum. Labaci, 1808.

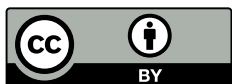
Römische Messbuch, lateinisch und deutsch. Freiburg im Breisgau, 1937.

Ablässe der katholischen Kirche. Splet.

Ivan GRAFENAUER, 1939: Cerkev v soboto dopoldne razsvetljena? *Slovenski jezik* 1–2. 109–10.

- Colin HUMPHREYS in W. G. WADDINGTON, 1983: Dating the Crucifixion. *Nature* 306. 743–46. Splet.
- Franc JAKLIČ, Ivan VREČAR, 1935: *Liturgika za srednje, meščanske in tem podobne šole*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- France KIDRIČ, 1925: Iz delavnice za komentar Prešerna. *Ljubljanski zvon* 45/1. 23–34.
- , 1925b: Dante 1321–1921. *Ljubljanski zvon* 55. Ponatis v France Kidrič: *Izbrani spisi, tretja knjiga*, SAZU Dela 35/III, Ljubljana, 1978.
- , 1928: Pomenki I: Nekaj iz zgodovine prerekanj o matematični arhitektoniki v Prešernu. *Ljubljanski zvon* 48/1. 376–79.
- , 1934/1978: Prešernove Lavre. *Ljubljanski zvon* 54 (1934), ponatis v France Kidrič, 1978: *Izbrani spisi, tretja knjiga*. Ljubljana: SAZU.
- , 1934: Glose: Situacija ob prvem natisu Sonetnega venca. *Ljubljanski zvon* 54/2. 119–22.
- , 1934b: Glose: Nov dokaz za datiranje Sonetnega venca. *Ljubljanski zvon* 54/2. 189.
- , 1935: Poslednja Prešernova Lavra. *Ljubljanski zvon* 55/5. 305–16.
- , 1938: *Prešeren 1800–1838: Življenje pesnika in pesmi*. Ljubljana: Tiskovna za-dru-ga.
- Janko KOS, 1966: *Prešernov pesniški razvoj*. Ljubljana: DZS.
- Anton LESAR, 1863: *Liturgika: Sveti obredi pri vnanji službi božji*. Ljubljana: Kle-in-mayr & Bamberg.
- Fran LEVEC, 1879: Dr. France Prešern. *Zvon* 1879. Ponatis: *Eseji, študije, potopisi*, 1965. Ljubljana: SM.
- Fran LEVSTIK, 1859: Nekaj težjih reči v Prešernu. *Zbrano delo* 6, 1956. Ljubljana: DZS (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev).
- Fran LEVSTIK, 1863: Prešernovo življenje. *Zbrano delo* 6, 1956. Ljubljana: DZS (Zbra-na dela slovenskih pesnikov in pisateljev).
- Liturgy and Time, 4. zvezek monografije *Church at Prayer*, 1992. Ur. G. A. Marti-mort. Collegeville, Minesotta: The Liturgical Press.
- Jožef MURŠEC, 1850: *Bogočastje sv. katoliške cerkve: Sploh koristno podučenje čez cerkvene čase, kraje, sprave, opravila ino osebe po njihovem bogoslužnem pome-nu i namenu*. Gradec: Samozaložba.
- Boris PATERNU, 1976: *France Prešeren in njegovo pesniško delo 1*. Ljubljana: MK.
- , 1977: *France Prešeren in njegovo pesniško delo 2*. Ljubljana: MK.
- Anton SLODNJAK, 1951: Problem Gazel. *Slavistična revija* 4/1–2. Ponatis v Anton Slo-dnjak, 1984: *France Prešeren*. Ljubljana: PD.
- , 1964: *Prešernovo življenje*. Ljubljana: MK.

--, 1979: Razlaga posameznih pesmi. *Poezije doktorja Franceta Prešerna*. Ljubljana: PD (četrti izdaja).

Vid SNOJ, 2005: *Nova zaveza in slovenska literatura*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

Josip STRITAR, 1866: Prešeren. *Zbrano delo 6*, 1955. Ljubljana: DZS, 1955 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev).

Josip TOMINŠEK, 1905: O Prešernovi ljubezni. *Ljubljanski zvon* 25/9. 544–50.

--, 1908: Ocena VIII. zbornika Matice slovenske 1906. *Ljubljanski zvon* 28/2, 117–19; 28/3, 183–86.

Franc UŠENIČNIK, 1945: *Katoliška liturgika*. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Jernej VOH, 1878: *Obrednik za cerkvenike ali natančen poduk za vse cerkvene služabnike*. Celovec: Družba Sv. Mohora.

Avugust ŽIGON, 1906: Letnica 1833 v Prešernovih poezijah: Odlomek iz zgodovine naše umetnosti. *Časopis za zgodovino in narodopisje*. 113–13.

SUMMARY

Prešeren scholars have often attempted to reconstruct the date of Prešeren's first encounter with Julija Primic. The date would determine which woman he describes in his most well-known love poems, i.e., "Gazele," "Prva ljubezen," "Strunam," and "Dohtar," which he composed in 1831 and 1832. The year 1831 and Easter Saturday of 1833 at 10 a.m. have been suggested. If he met Julija in 1833, then the aforementioned poems do not describe Julija Primic (whose position in Slovene culture is equivalent to the position of Laura and Beatrice in Italian). Historians Levec, Žigon, and Slodnjak have argued for 1831. The Easter of 1833 is mentioned in the sonnet "Je od vesel'ga časa teklo leto." If 1831 is correct, then Easter of 1833 requires special explanation. Easter 1833 is either (a) a Petrarchan fabrication (according to France Kidrič before 1935, later also to Anton Slodnjak and Boris Paternu); (b) the actual date (according to Kidrič after 1935); or (c) the sonnet describes not one but two actual biographical events, i.e., on Easter 1833, Prešeren revives the memory of the first encounter in 1831 (Žigon). In 1939, Grafenauer noted that on Easter Saturday before midday the church was darkened, and therefore Julija could have not entered an "illuminated church" as stated in the sonnet. He thus reasoned that the sonnet necessarily described two events, as Žigon claimed. This would refute Kidrič's explanation and strongly support Žigon's assertion of 1831: Prešeren would have met Julija in 1831, and the poems cited above were dedicated to her. Consideration of liturgical literature of the time and especially Ljubljana parishes' public announcements shows, however, that Grafenauer was mistaken. The church was in fact dark from Good Friday and illuminated only during the Easter Vigil. In 1833, the vigil was not held on Saturday evening as it is today, but began at about 8 a.m. The church was thus already illuminated at 10 a.m., and with that fact Žigon's thesis loses a key supporting argument.